

Liturji-gaietan ba dago orain zer esanik esko. Erriko izkuntza elizotoitzetan sartu danetik, ba dabiltz or euskaldunak eta euskelzaleak nola euskeratuko ote dituzten Liturji dalako oni dagozkion itz bereziak. Nik, "LAGUNARTEKO MEZA" 1935-garren urtean lendabizi eratu nuanean aukeratutako itz

zaur" edo "Elizaur", "Elizgarai" eta abar; "elizpe", "elizkizun", "elizpide", "elizgizon", "elizinguru", "elizbatzar", "elizakoak eman" (azken-sakramentuak alegia, "oleazioa" ta gure Jaunaren Gorputza), eta abar.

Eliz-barruan, eztago gaizki, nere ustez, "aldare" itza, baiña "iruditegia" ta "opalmaia" eztirala bat adi-

Liturji berria dala-ta

batzuk gogoaraziko nituzke guztien aurrena.

"Eliza" adierazteko ez nuan itz berririk asmatu, greziarren "ecclesia"-tik datorren itz orrek, erdal-jatorrizkoa izan arren, Euskal-errian —bai toki-izen zarretan ere— sustrai sakonak ditualako. Orra, esate baterako, "Elizalde", "Elizondo", "Elejoste" edo "Elexoste", "Li-

tzera emateko, zerbait azaldu-bearra ba zala nerizkion. Gauza jakina da iruditegiari "aldare" izena ezartzeak "aldarearen" jatorrizko izaera pixka bat illundu egin duala, lenago beintzat; orain, meza erriri begira egitean, batez ere, "opalmaia" ta "iruditegia" alkarrengandik askatuta jarriaz, gauza argiago ikusten bada ere. Dana dala

aldarea berez "opalmaia" da, Jesu-kristoren oparia eskeintzen dan maia. Gaifnerako aldare-ostea, edo santuen irudiak jartzen diran "iruditegia" edo "erretabulua", beste gauza bat da, ta, gaifnera, ez guztiz bearrezkoa.

"Meza" izena ondo dagoala uste det, gure euskeran itz zarra deguta. Orrela errezago da, esate baterako, komentu batean, guztiak praille izan arren, guztiak ez tirala "mezakoak" adieraztea. "Opari donea" ere itz egokia litzake, baiña "meza" baztertu gabe, "Opari done" onek "mezak" ez dituan eragozpen batzuk dauzka-ta. Nik beintzat, meza-barruan atal bereziak agirian ipintzeko, ez nituzke "meza-aurrea", ta "meza-ondoa" itzak erabiliko, doixtarren "Vormesse" esaeratik artuta, gaztelarrak eta beste erdal-dun askok erabili oi dituzten bezela. Doixtarren "Vormesse" orrek, itzez-itz "Meza-aurrea" izan arren, eztu berez meza-aurretik egin oi dan zerbait bakarrik adierazten, meza beraren lenengo atala izendatzeko ere esaera egokia da-ta. Gaztelarren "Antemisa"-k, ordea, meza asi baiño len egin bear litzaken elizkizunon bat burura ekartzzen du. Gure artean olako nasterik sortu ez dedin, nik naigo det "opal-aurrea" itza erabili mezaren lenengo atala izendatzeko; "opal-arte", ondorengo atalarentzat; eta "opal-ondoa" edo "azken-agurra", meza-bukaerarentzat. "Meza" itzak dana artzen du: bai Opari donea, bai

Opari-aurreko meza-atala; bai Itz-liturjia, ta bai Opari-liturjia edo Euskaristi-liturjia; bai kristaugaien meza, ta bai kristau sifistedunen meza. Auetxek dira, izan ere, mezaren atal nagusiak: Itz-liturjia (Opal-aurrea), ta Eukaristi-liturjia (Opari donea).

Orain ikusi ditzagun atal nagusi bakoitzak dituan zatitxoak:

Opal-aurrea "sarrera-aldiarekin" asten da (I). Ta "sarrera-aldi" onek —mezagillearen aldare-aurreko otoitzak alde batera uzten baditugu— zatitxo auek agertzen ditu: 1. "Sarrera-eresia" (**Introitus** edo **Antiphona ad Introitum**); 2. **Kyrie** ta **Gloria**; 3. **Dominus vobiscum** ta **sarrerako apaiz-otoitza**. Ondoren Itz-liturji edo Itz-done-aldia dator (II), zatitxo auekin: 1. **Epistola** (batzuetan beste irakurgai batzuk aurretik dituala); 2. **Irakurgai-arte**ko **eresiak** (**Graduale** edo mailletan esaten zan eresia, "mailletakoa", **aleluia** ala "tractus" izeneko "luzapena", ta abar); 3. **Ebanjelioa**; 4. **Apaizaren azalpena**; 5. **Kristauen eskaera-sorta**.

Kristauen eskaerak bukatutakoan, mezaren bigarren atalari leku ematen zaio, **Opari doneari**. Opari done onek iru aldi ditu: "Eskeintzaldia" (III); "Otoitz-nagusi-aldia" (IV); ta "Jaunartze-aldia" (V).

"Eskeintzaldiaren" zatitxoak, ordea, auek dira: 1. **Dominus vobiscum** ta **Oremus**; 2. **Eskeintza-eresia** (**Antiphona ad Offertorium**); 3. Me-

zagillearen otoitz ixillak; 4. **Eskugarbitzea**; 5. **Orate fratres** ta **eskeintzako apaiz-otoitza** (oratio super oblata).

Ona emen orain "Otoitz-nagusi-aldiaren" zatitxoak: 1. **Dominus vobiscum** ta **Otoitz-nagusi-asiera** (Praefatio), **Sanctus** ta guzti; 2. **Otoitz-nagusi-jarraiera**, bizien oroimena, Aldakuntza donea (mezerdi edo sagara), Aldakuntza-ondoko itzak eta illen oroimena ta abar barruan artuaz; 3. **Otoitz-nagusi-bukaera**, asiera bezela, abots argiz edo kantuz esaten dana (**Per ipsum**, tabar).

Izendatu ditzagun azkenez "Jaunartze-aldia" osotzen duten zatitxoak: 1. **Aita gurea**, aurretik bere otoitzerako deia daramala ta ondorean "embolismo" esaten zaion **luzapena**; 2. **Pake-agurra** (Pax Domini) ta **Agnus Dei**; 3. Mezagillearen Jaunartze- aurreko otoitz ixillak; 4. **Kristauen Jaunartzea**, birtartean **Jaunartze-eresia** (**Antiphona ad Communionem**) esanaz; 5. **Dominus vobiscum** ta **Jaunartze-ondoko apaiz-otoitza** (**Postcommunionio**).

Ondoren, **Opal-ondoa** edo **Meza bukaera** besterik eztago: 1. Apaizaren azken-agurra (**Dominus vobiscum**); 2. **Diakonoaren oarra** (**Ite, missa est** edo **Benedicamus Domino**); 3. Mezagillearen **bedeinkazioa**.

Orain aintzat ar dezagun batez ere kristau-batzarrarekin alkartasunean egin oi dan meza-modua. Lenago nik "ALKARTASUNEZKO

EUSKAL MEZA" izendatu nuan meza-modu au; gero, "LAGUNARTEKO MEZA". Egokiago legoke, bear bada, "BATZAR-MEZA" edo "BILTZARRE-MEZA", kristau-batzarrak meza-modu ontan bere zer-egin berezia daukan ezker. "Erri-meza" esaerak "Misa popular"-edo gogora ekartzen digu, ez erriarekin egiten dan meza.

Baifia nola aditzera emango ditugu meza-bitartean Apaizak eta Laguntzailleak, eta kristau-batzarrak dauzkaten zer-egin bereziak? Apaizaren arazoa, geien geiena, "esan" edo "erran" itzaz ulertarazi oi da, "eman", "eskeifi" ta beste esaera batzuk ere noizbait erabiliak izan arren. Apaizaren eginkizuna, beraz, "meza esatea" litzake edo "meza ematea", edo "meza eskeintzea"; laguntzailleena, "meza erasotea" edo "meza laguntzea"; kristau-batzarrarena, "meza entzutea" edo baita "meza ikustea". Baifia esaera auek ez dute sustraia jotzen. Apaizak meza "esan" baifio zerbait geiago dagi. Egia da Apaizak meza "esaten" duala; baita meza "eskeintzen" duala ere. Baifia orrezaz gaifera apaizaren goindarrak zerbait geiago irixten du; Jesukristoren Oparia ez "eskeifi" bakarrrik, "berritu" egiten du nolabait, berriz aldarera ekarri Jesukristok bein ta betiko egin zuan bere buruaren Oparia. Ez al genezake esan ori meza "egitea" dala? Apaiza, beraz, "mezagillea" da. Kristau-batzarrak, ordea, apaiz ga-

be, bakarrik, ezin dezake mezarik "egin", baiña "mezagillearekin" batean erriak ere meza "entzun" edo "ikusi" baiño zerbait geiago egin bear du. San Pedro Apostoluak dionez, kristau guztiak daukate beren apaizgo misteriozkoa, "mezagillearen" maillakoa ezpada ere. Guztiak dira Jesukristogan "errege" ta "apaiz"; guztiak osotzen du-

te, beraz, Jesukristoren aldareko opalmena, ta "mezagillearekin" batean guztiak meza "egiten" dute. Alere, "mezagillea" ta gaiñerako kristauak eztirala mailla bateko apaiz obeto ageri dedin, nik kristau-apaizak, "apaiz-lagun" izendatuko nituzke. Orregatik jarri det sarre-rako eresian:

Apaiz-lagun Kristogan / guztiok baikera,
egin dezagun meza / arekin batera...

"Apaiz-lagun" izate onek ba ditu, orde, bere ondorengoak. Kristau-batzarra ezin diteke meza-bitartean ixillik eta begira utsean egon; bere eginkizuna bete bear du: mezagilleari erantzun, arekin batean otoitz batzuk Jaunkoari zuzendu, meza-eresi egokiak abestu, ta abar.

Baiña, ots, meza-eresiak eztira guztiak berdifiak. Batzuk Liturji-eresiak dira; besteak, erri-eresiak. Mezagilleak esan bear dituanak guztiak dira Liturji-eresiak, baiña kristau-batzarrak kanta ditzake bes-telakoak ere. Meza-oroko eresiak (**Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus-Benedictus** ta **Agnus**), kantuz esaten eztiranean, mezagilleak batzarrare-

kin batean edo alkarrizketan esaten ditu. Meza bakoitzeko eresi bereziak (**Antiphona ad Introitum, Graduale, Antiphona ad Offertorium, Antiphona ad Communionem**) berez eztira mezagillearenak, koruarenak edo batzarrarenak bai-zik. Ortarako besterik eztagoenean bakarrik esaten ditu mezagilleak.

Liturji-eresi auek oraingoz alde batera utziaz, erri-eresiakin zer egin diteken ikusi dezagun. Bijo aurretik oar bat. Jakifia da erri-eresien kantaera edo doifuak ez-tuala Liturji-eresien baimen berezi bearrik. Ona emen nik jarriko nituzken erri-eresi batzuk:

1. SARRERAKOA.

Mezagillea aldarera atera baiño piska bat lenago asi ditekena.

Korukoak edo Zuzentzailleak

Laister aterako da / Apaiza aldarera,
Kristoren izenean / meza eskeintzera.

Erriak.—Apaiz-lagun Kristogan / guztiok baikera,
egin dezagun meza / arekin batera.

Kor.—Opaltzaille da Apaiza / Kristoren antzera,
Gurutzeko opalmena / dator berritzera.

Err.—Apaiz-lagun Kristogan...

Kor.—Jaunaren Itza dakar / zerutik lurrera,
Ogi ta Ardo-itxuran / Jesukristo bera.

Err.—Apaiz-lagun Kristogan...

Ondoren, mezagillea, aldareari mun egin eta bere tokira dijoan bitartean, **Introitoa** ta gaiflerako guztia esango da.

2. ESKEINTZALDIKOA.

Offertorioa esan ondoren, kris-

tauak beren emariak eta limosnak aldare-oiñera eramaten dituzten bitartean, Eskeintzaldiko ibillera onek, mezagilleak bere otoitz ixillak bukatzen dituan arteko garai ortan, salmoen batzuk edo beste zerbait kantatzea eskatzen du. Nik erri-eresi auek jartzen ditut:

Ogi ta Ardo doneak, / baita gure buru,
Apaizaren bitartez / eskeintzen ditugu.

Bedeinka itzatzu, Jauna, / gure Ardo ta Ogi
Kristoren Gorputz-Odol / ditezen itzuli.

Kristoren Gorputz-atal / gu ere baikera,
artu gaitzatzu, Jauna, / arekin batera.

Ondoren, **Orate fratres** eta Apaizaren **eskeintza-otoitza**.

3. OTOITZ-NAGUSI-BITARTEAN

Sanctus-Benedictus ondoren, mezagilleak abots ixillez diarduan bitartean, erriak zerbait kantatzea

ontzat emango nuke nik, gero, Otoitz-nagusi guztia abots argiz esan bearko danean, eresiak alde batera utzi bearko badira ere.

Esate baterako:

Kristau guztiok osotzen degu
Gorputz goitar Kristorena,
arenarekin bat izan bedi
gu guztion opalmena.
Gurtu dezagun Opari ontan
Jaungoikoaren izena,

bizi ta illentzat goi-osasuna,
zerutarrentzat omena.

Aldakuntza done edo **Sagara-on-**doan ere zerbait kanta diteke, begi-
runezko ixil-une egoki bat naiago
ezpada. **Aldakuntza done** ondora-
ko eresia (**Anamnesis**) au izan di-
teke:

Orra Kristoren buru-eskeintza
berriturik aldarean,
berak agindu zuan bezela
il-bezperako gauean.
"Egin dedan au egin zazute
lurrak dirauan artean,
Azken-Apari-misterio au
berritu nere izenean".

4. JAUNARTZE-ALDIA.

Agnus Dei esan ondoren, meza-
gillea abots ixillez ari dan bitar-

tean, utsune ori Jaungoikoaren
Bildotsari dagokion eresiren bat
kantatuaz bete diteke.

Orra non dagoen Jesus aldarean
Apaizaren itzez opal-mai-gaiflean,
Jaungoiko Semea gizonen artean
Ogi ta Ardo-itxurapean.
Begira aldarean Bildots on otzana,
mundu-salbatzaille, gugatik il zana,
gure pekatuak kentzen dituana,
goazen kristauok argana.

5. JAUNARTZE-BITARTEKO IBILLERAK,

Eskeintzaldikoak bezela, **Commu-**
nioa esan ondoren, salmoen batzuk

edo beste zerbait kantatzea eska-
tzen du. Ortarako eresi asko dau-
de. Nik, goragoko bi eresiak beze-
la, "Sacris solemnibus"-en kantaeran
kantatzeko auek jarriko nituzke:

Goazen aldarera, goazen jaunartzera,
antxe dago Jesus, gure Jaun berbera,
gugatik jetxi da, zerutik lurrera,
animak elikatzera.
Osti done garbi, Sakramentu zuri
grazia zugandik, datorkigu guri,

goi-bizitza animan zuk diguzu ixuri,
 grazi guztien iturri.
 Orra gure Jesus, zerutarren poza,
 aldareko opalgai, Jainkozko Bildotsa,
 berrituaz mezan aren eriotza,
 graziz bete zait biotza.
 Zu zaitugu, Jauna, gure goi-pozgarri,
 pake ta zorion zuk diguzu ekarri,
 zeru-lur-arteko maitasun-lokarri
 zu zatzaizkigula jarri.
 Zu zera Artzai ona ta Bildots otzana,
 aingeruen Ogi, gizonai emana,
 zu zaitu kristauak goitar jan-edana,
 grazizko zerutar mana.
 Sakramentu gozo, mana zoragarri,
 zugan asetzen da nere gose-egarri,
 zu zaitut lurrean zeruko janari,
 animen goi-bizigarri.

6. BUKAERAKOA

Meza bukatzean, mezagillea aldaretik aldetzen dan bitartean, azken-agur-eresi au esan diteke:

Bukatu degu goi-Oparia,
 Aita Jainko zerutarra;
 opaldu bait-da meza donean
 zuk dezun Seme bakarra.
 Bedeinka zazu eliz ontako
 zure kristauon batzarra.

Zeru-lurreko gauza guztiak,
 gizon, aingeru, mundua,
 Jesukristoren Opari-bidez
 dana dago donetua;
 Bildots santuak barkatzen bait-du
 munduaren pekatua.

Aita, Seme ta Gogo Doneak,
 zeru-goietan daudenak,
 bete bitzate kristau guztion
 gogo, biotz eta almenak.
 Orain ta beti gurtu ditzagun
 biotzez aien izenak. Amen.